

CIÈNCIA+ART

L'humor va sorgir davant del foc

Eudald Carbonell i Pepa Plana uneixen l'arqueologia amb el món dels pallassos

MÒNICA L. FERRADO
CERDANYOLA DEL VALLÈS

¿Quan va sorgir el primer acudit de la història de la humanitat? El que avui entenem com una petita història oral amb vis còmica no va poder aparèixer fins que els *Homo sapiens* vam desenvolupar el llenguatge oral i això es creu que va passar fa uns 30.000 o 40.000 anys. Això no va ser obstacle perquè, probablement, entre els nostres ancestres, els neandertals, l'humor ja fos present. Així ho creuen Eudald Carbonell, director de l'Institut Català de Paleocologia Humana i Evolució Social (IPHES), i Pepa Plana, pallasca i exploradora del món de l'humor. Des de l'ARA els hem convocat a una costellada per parlar sobre ciència i art. S'han trobat a la zona de barbacoes del Restaurant El Torrent de Can Coll, a Cerdanyola del Vallès.

Davant d'un foc rogent fet amb troncs d'alzina, l'Eudald recorda els antics neandertals que van viure a Catalunya fa uns 58.000 d'anys, en concret a Capellades, a l'Abric Romani, on hi ha una de les excavacions més importants de l'IPHES a Catalunya. Fos estiu o hivern, quan els neandertals arribaven en un indret el primer que feien era encendre un foc. "Era el centre al voltant del qual articulaven tota la seva activitat", explica Carbonell. Ho sap per les troballes que el seu equip ha fet a l'Abric Romani, el jaciment neandertal on s'han descobert més fogars a tot el món, uns 500 segons dades de l'última campanya l'estiu passat. "Vaja, per a ells era com arribar i encendre el llum", exclama Plana, que escolta atenta.

Al voltant del foc, els neandertals feien aplecs, s'escalfaven, menjaven, s'aparellaven "i segur que també hi havia humor, seria estrany que no n'hi hagués: que un grup humà gran es trobi porta a la sobreactuació", diu l'arqueòleg. La Pepa Plana té arguments per confirmar aquesta teoria: "Quan hi ha ganes de comunicar coses, algú que s'equivoca, algú que juga... l'humor sorgeix, iestic segura que allà, entre els neandertals, va aparèixer el primer pallasco". Els neandertals són una es-

pècie humana extingida que va viure entre fa 300.000 i 28.000 anys. Eren rabassuts i forçuts. A Capellades no s'han trobat restes d'ossos, però sí moltíssimes restes de la seva estada a la cova. A partir d'aquestes troballes, l'equip de l'Eudald ha deduït que devia ser un lloc de pas, on un grup familiar més o menys petit, d'entre 6 i 12 membres, hi passava un temps durant la seva migració de la costa a l'interior, però que quan arribava la primavera també allotjava grans trobades de neandertals.

Fer de carnissera neandertal

Carbonell sap que els neandertals també van fer costellades a partir de les anàlisis que ha fet el seu equip de gran quantitat de restes d'ossos i estris que van deixar al voltant dels fogars. Hi han trobat ossos de cavall, cérvol i bous salvatges, entre d'altres, i eines, com ara alguns ganivets -fins i tot amb mànec-, i moltes petites destrals fetes amb pedres de sílex per tallar la carn, potser filets com els que avui tallen la Pepa i l'Eudald. Les primeres destrals fetes amb pedra de sílex s'han trobat a Etiòpia, a jaciments on van viure els primers *Homo habilis* fa dos milions i mig d'anys.

La capacitat del pensament simbòlic no és exclusiva dels *Homo sapiens*. Els neandertals van desenvolupar algun tipus de llenguatge, segons s'ha pogut deduir a partir de les anàlisis del seu ADN, que conté gens relacionats amb la parla. I també van desenvolupar un particular tipus d'art. A la cova de Gorham (Gibraltar), on també van viure, s'han trobat gravats a les roques, ratlles creuades en angle recte i algunes pistes que feien servir les plomes de les aus amb finalitats decoratives.

Carbonell té la mà trencada fent barbacoes, es nota per la traça amb què sala la carn i la posa a la graella. L'habitual salacot, barret imprescindible a les excavacions, l'ha canviat avui per un altre, un akubra australià. Mentre cou la carn, la Pepa, que en la seva feina explora el món de la dona pallasca, critica el fet que

Trobades

Els fogars de les coves eren el centre neuràlgic dels homes del neandertal

Orígens

Els acudits van néixer fa 40.000 anys, quan vam començar a parlar

Comunitat

Riure és un codi compartit, riem del que coneixem i compartim

Diumenge
A partir de la setmana vinent els reportatges del Ciència+Art es podran trobar dins la secció de ciència del suplement 'ARA Diumenge'

la història de l'humor s'hagi escrit des de la perspectiva masculina i no s'hagi tingut en compte el paper de la dona pallasca, un món particular amb el qual ella experimenta. Es pregunta si en aquella hipotètica escena amb neandertals fent el pallasco les dones també hi participaven. L'Eudald explica que per les restes d'esquelets els científics saben que mascles i femelles eren molt similars físicament, fet que indica que probablement l'especialització del treball per sexes va arribar més tard, i encara que les neandertals dediquessin més temps que ells a elaborar pells, a coure el menjar o criar, també caçaven.

Evolució i sentiments

Ja entaulats, el menjar i el vi fan girar la conversa cap a la universalitat de l'humor. "Riure és un codi compartit, riem del que coneixes i en el que et reconeixes", explica la Pepa. El pallasco sovint planteja situacions com que se li crema el menjar, cau o "fica la pota", "i riem per què a tu t'ha passat algun cop". "El pallasco posa un mirall davant de l'espec-

tador", diu. Tot i el consens entre Carbonell i Plana que els neandertals feien pallasades, Plana explica que la figura del pallasco tal com el coneixem avui es troba a la comèdia de l'art, al teatre popular italià del segle XVI. "És un criat rebotat, que té ganes de queixar-se", apunta. Neix al carrer i no al circ, tot i

Les preguntes del concurs

Quins objectes sorpresa s'han mostrat?

L'Eudald a la Pepa

- A) Una pell de cérvol
- B) Una pedra
- C) Una branca d'alzina
- D) Un rellotge de sol

La Pepa a l'Eudald

- A) Una sabata verd fluorescent
- B) Una flor gegant
- C) Un nas de pallasco
- D) Un ukulele

que quan apareixen els circs ambulants ben aviat s'hi van apuntar perquè tenien més oportunitats d'arribar al públic.

L'humor del pallaso conté l'essència dels humans. "El pallaso és sobretot un acròbata de les emocions, vol emocionar i vol que l'estimin", afirma la Pepa. En definitiva, riure ens fa humans. "Una de les coses que ens ha fet evolucionar com a espècie són els sentiments. Rituals com la mort o la vida han fet que sortissin els sentiments del grup, i així pots demostrar que ets afí i entens la situació", assenyala Carbonell. "L'humor surt com a vàlvula d'escapament", assegura Plana, que ha treballat en zones complicades amb Pallassos Sense Fronteres, amb dones que han perdut el riure perquè han viscut situacions traumàtiques. "El pitjor que hi ha és patir un bloqueig, no poder riure ni plorar, i si rius treus el tap i avances, tot anirà bé", diu la Pepa. Potser per això, ella sempre porta un nas de pallaso al bolso. "La màscara que menys amaga, però la que més revela", li explica a l'Eudald.

Participeu en el concurs a l'Ara.cat

Des d'avui i fins dimecres a la mitjanit trobareu a l'Ara.cat el formulari per respondre a les preguntes del concurs que us proposem per acompanyar aquesta sèrie de reportatges. Els guanyadors individuals s'enduran una tauleta, i les escoles, una visita a un centre de recerca de Catalunya. Durant la conversa, Eudald Carbonell i Pepa Plana s'han mostrat un objecte sorpresa del qual trobareu pistes al reportatge. El que us proposem és que ho endevineu escollint entre les opcions que us donem. La resposta correcta la trobareu en el vídeo que penjarem a l'Ara.cat dijous. Els podreu veure en acció, en els millors moments de la conversa i mostrant-se els objectes sorpresa. La sèrie té 13 capítols. A partir de la setmana vinent, trobareu el següent reportatge escrit i la proposta del concurs dins de la secció de ciència del suplement *ARA Diumenge*. Podeu participar-

hi com a particulars o com a escoles. A l'Ara.cat trobareu les bases detallades. Els punts es van acumulant durant les 13 setmanes que dura el concurs. Hi ha premis per a qui tingui més punts, però també per als que ens seguïu durant tota la sèrie. Els protagonistes de la setmana vinent seran Sergi Buka, mag i il·lusionista, i Víctor Puntès, nanotecnòleg de l'Institut Català de Nanociències i Nanotecnologia (ICN2). La segona setmana de març, Enric Montefusco, cantant de Standstill, i Mara Dierssen, neurocientífica del Centre de Regulació Genòmica (CRG) que dialogaran sobre neurociències i creació. El projecte és una iniciativa de l'ARA, el Consell Nacional de la Cultura i les Arts (CoNCA), l'Associació Catalana d'Entitats de Recerca (ACER) i la Universitat Oberta de Catalunya (UOC), que ha col·laborat en el disseny del concurs que us proposem.

01. L'arqueòleg Eudald Carbonell i la pallaso Pepa Plana comencen la sèrie sobre art i ciència de l'ARA.

CRISTINA CALDERER
02. Els seguiran el mag Sergi Buka i el nanotecnòleg Víctor Puntès.

PERE VIRGILI
03. El cantant Enric Montefusco i l'experta en neurociència Mara Dierssen també hi participaran.

PERE VIRGILI

Quina relació hi ha entre ciència i art?

Carles Duarte

PRESIDENT DEL CONCA

"Ciència i art, des de la seva respectiva naturalesa, poden avançar juntes en l'exploració de l'esperit humà, en la relació amb l'entorn, en la reflexió metafísica i en la dimensió creativa. Cal afavorir el diàleg entre científics i artistes perquè l'esperit humà s'eixampli i s'enlaira quan les fronteres entre els diversos àmbits del coneixement i de l'expressió es tornen permeables"

Josep Samitier

PRESIDENT D'ACER

"Ciència i art comparteixen una característica fonamental: la creativitat com a capacitat humana per generar idees, teories i conceptes que ens permeten entendre i interpretar el nostre entorn, satisfer la nostra curiositat i millorar la nostra vida. De la mateixa manera, ciència i art evolucionen conforme van trobant respostes davant les necessitats que experimenta la humanitat"

Josep A. Planell

RECTOR DE LA UOC

"A científics i artistes la creativitat els permet fer preguntes transcendents i pertinents que responen amb resultats i obres que tensen les fronteres del progrés del pensament i del coneixement humà. Si l'educació ens prepara per a la vida, l'aprenentatge ha de beure de totes dues fonts. En definitiva, ciència i art són part d'una mateixa realitat i el coneixement necessari per viure-la és un de sol"